

Szépe György és Derényi András a legjobb nyelvpolitikai írásokból válogattak. Az egyes tanulmányok között van átfedés, de ez egyáltalán nem zavaró. A kötet elején a teoretikus írások kaptak helyet. Normand Labrie ottawai kutató a főbb nyelvpolitikai terminusokat tisztázza. Klaus Bochmann lipcsei romanista a nyelvpolitika kereteit mutatja be. Rainer Enrique Hamel német származású mexikói kutató a konfliktus felől közelít a nyelvpolitikához. (Jórészt így tettek a magyar nyelvészek is.) A részletes eseteírások között alig találunk magyar vonatkozást, de nagyon figyelemreméltó izraeli, kanadai, ázsiai, belgiumi, kanadai, svájci példákat igen. Ninyoles Spanyolország helyzetét részletesen ismerteti. Több tanulmány foglalkozik az Európai Unió által követendő nyelvpolitikával. Az egyes nyelvek felől közelítenek az ír, az észt nyelvi helyzetet bemutató tanulmányok. A zárófejezet pedig gyakorlati megközelítést ad a követendő nyelvpolitika számára.

Végül érdemes föltenni a következő kérdéseket:

Miért van szüksége a nyelvészetnek nyelvpolitikai cselekvésre?

A nyelvpolitika magyarító modellje lehet a kisebbségi nyelvek, a standard norma, a médiapolitika nyelvi szempontjainak, valamint fölébresztheti annak a tudatát, hogy milyen nagy mértékűek lehetnek a politikailag motivált döntések az egyes társadalmi közösségek nyelvi cselekedeteibe. A nyelvpolitika keretében érdemes elhelyezni a többi nyelvre ható tevékenységet is, ahogy azt ismertetésem elején vázoltam.

Miért van szüksége a társadalomnak nyelvpolitikára?

De sokat kaphatnak a politika és a társadalomtudományok is a nyelvpolitika elméletéből, mert elmélyíthetik és pontosíthatják azt a felismerést, hogy a nyelv döntő és növekvő jelentőségű eszköz a modern társadalmakban, a szocializációban, a nyelv meghatározó szerepet játszik az egyén identitásában, társas kapcsolataiban.

Milyen tudományos és oktatási eredményekkel járhat a nyelvpolitika „komolyan” vétele?

A már említett Bochmann véleménye szerint: a nyelvpolitika lehetőség a nyelvészeti és társadalomtudományi, illetve politikatudományi elméletek egy közös interdisciplinális modellben történő találkozására. Hogy ezt valaha is elérjük-e, hogy nyelvpolitikának fogják-e nevezni ezt az eszközt, nem tudhatjuk. De azt igen, hogy a tudományos munkák most már hozzáférhetőek, magyarul is olvashatók, fontos fejzetei lehetnek az egyetemeken legalább a politológia, a szociolingvisztika oktatásnak. Ha ennél is többre lesznek hasznosíthatók, örülni fogunk neki. És természetesen folytatni kell a magyar nyelvpolitika kidolgozását is.

Balázs Géza

G. Molnár Barbara (szerk.)

Nyelvpolitika

Veszprémi Egyetemi Kiadó,
Veszprém, 1998, 116 p.

A Veszprémi Egyetemi Kiadó új kiskönyvtár sorozatot ad ki „Nyelv, politika, oktatás” címmel. A sorozatot Lengyel Zsolt szerkeszti. Az indítókötet, a *Nyelvpolitika* korábban s különböző orgánumban publikált hét tanulmányt ölel fel. A kötet cikkeinek a válogatását Szépe György végezte, a szerkesztő G. Molnár Barbara volt.

Úgy tűnik, az utóbbi időben szaporodnak a nyelvészet területén is a különböző típusú szöveggyűjtemények. 1998-ban például két, tágabb értelemben vett nyelvi tervezési szöveggyűjtemény is napvilágot látott nálunk. Tolcsvai Nagy Gábor szerkesztésében a *Nyelvi tervezés* Budapesten, Veszprémben pedig az itt bemutatandó kötet. Ha jó a válogatás, ennek csak örülhetünk. Mert egyrészt nem magyar szerzők jó tanulmányai válnak magyarul is olvashatóvá (lásd a Tolcsvai Nagy-féle kötetet). Másrészt, mert közismert, hogy csekély publici-

tású, illetőleg nehezen hozzáférhető helyen is jelennek meg figyelemre méltó, de nagyrészt figyelmen kívül rekedt tanulmányok. A szöveggyűjtemény pedig tudvalevően nagyobb lehetőséget ad arra, hogy a figyelemre méltó közlések eljussanak azokhoz, akikhez szólnak (lásd az ebben a kötetben megjelentek nagy részét).

Ami a szóban forgó sorozatot illeti: bizakodó várakozás tölti el az olvasót, mert azt reméli, hogy jó válogatásokat olvashat majd az alkalmazott nyelvtudománynak a sorozatcímmel jelölt tágas és változatos területről. Azért nem fogalmazok bátrabban, mert nem kaptunk tájékoztatást arról, milyen elvek szerint szerveződik az új periodika. Jó lett volna, ha az első kötet válogatási szempontjairól is többet megtudhattunk volna. (Két gyakorlati jellegű észrevétel: nem kellene tárgymutatót készíteni az egyes kötetekhez? Illetőleg: a közölt tanulmányok eredeti közlési helyére így hivatkoznak például: „Modern Nyelvoktatás, vol. 3, nr. 3, pp 3–14 (1997)” (9). Nem lenne helytakarékosabb, gyorsabban felismerhető, tehát racionálisabb ez a megoldás: *Modern Nyelvoktatás* 1997/3. 3–14?) Egy dolog bizonyos: mind-egyik tanulmány rászolgált arra, hogy elolvassuk őket, s hogy okuljunk belőlük. Igaz, ezt elmondhatnám több más, itt nem közölt tanulmányról is. A válogatónak a nevéhez egyébiránt már több sikeres és fontos válogatás kiadása fűződik. De hiába a rutin, Szépe György bizonyosan a bőség zavarával volt kénytelen küszködni, amikor válogatott a tanulmányok között.

A szerkesztői előszó is bizonyítja, hogy a tanulmányok tematikai többféleségével a kötet létrehívói a nyelvpolitika széles spektrumából kívántak ízelítőt adni. (A nyelvpolitikára mint alkalmazott szociolingvisztikai ágra l. Szépe 75–85.) Minthogy a nyelvpolitika kérdései iránt érdeklődők bizonyára első megjelenésükkor olvasták a közölt tanulmányokat, néhány észrevétel közlésére szorítokozom.

Kontra tanulmánya (Angol nyelvi és kulturális imperializmus és magyar tanárkép-

zés) föltétlenül érdemes a szélesebb körű tudomásulvételre. Egyrészt időszerűsége miatt (erősödő globalizációs jelenségek Magyarországon erősödő angol nyelvi hatással karöltve), másrészt pedig a szakmai professzionalizmus igényének képvisellete miatt. Kontra az angol és amerikai kulturális és nyelvi imperializmusról, a tudománybeli kulturális imperializmusról is példákkal szemléltetve szól, s megokolt javaslatokat tesz az „angol terjedése”-paradigma ellensúlyozására.

Lanstyák I. a magyar nyelv többközpontúságának kérdéséről több helyütt is írt, az e kötetben újraközölt tanulmány címe: A nyelvek többközpontúságának néhány kérdéséről (különös tekintettel a Trianon utáni magyar nyelvre). Lanstyák bizonyos megállapításai, pontosabban következtetései emócióktól is terhelt vitát váltottak ki. A vita nem arról a mindenkitől elismert tényről szól – s ezt érdemes tudatosítanunk –, hogy az utódállamokbeli magyar nyelvhasználat a magyarországitól eltérő tendenciát, a különfejlődés jeleit mutatja. A vita egyrészt arról szól, hogy a különfejlődési tendenciák hogyan s mennyiben érintik a mai magyar írott köznyelvet, másrészt és elsősorban a jövőről, ti. arról szól, hogy ezzel összefüggésben milyen célok elérése érdekében lehet, célszerű, s milyen nyelvi tervezési lépéseket kell tennünk. Más szavakkal: milyen mértékben és formában s mi módon akarjuk megőrizni a magyar írott köznyelv viszonylagos egységét (nem a helyesírásról van szó természetesen) annak ismeretében, hogy a különfejlődés várhatólag erősödni fog, legalábbis a szóban forgó magyar kisebbségek egy részének a körében. Az emóciók nagy része elsősorban a többközpontúsággal kapcsolatos attitűdök különbözőségével magyarázható. Véleményem szerint helyes lett volna közölni egy olyan tanulmányt is, amelynek szerzője nem minden osztja Lanstyák következtetéseit. Bármilyen legyen is azonban a véleményünk, aligha kétséges, hogy a problémakör a maga fontossága miatt több szempontú megközelítést s higgadt végiggondolást követel.

Az európai „csatlakozás” nyelvi vonatkozásaival két tanulmány is foglalkozik. Szépe cikkének (Az európai „csatlakozás” néhány nyelvi vonatkozása) bevezetőjében kimondja: „Ne kerteljünk, a nyugat-európai érdekszféra kiterjesztéséről” (75), s „három birodalmi nyelvpolitika koalíciójáról és egyúttal versenyéről van szó” (77, angol, francia, német). Az ezzel kapcsolatban gyakorta emlegetett „nyelvi gyarmatosítás”-ról megjegyzi: „Dehát nem ez következik a birodalmi nyelvpolitikából” (83). A jövőre vonatkozólag két lehetőséggel számol Szépe a nem protokolláris soknyelvűség növekedésével vagy a nagy nyelvek versenyével és túlsúlyra jutásával (angol, francia, német – angol, francia – angol). A nyelvtanítás, nyelvtanárképzés nálunk alapvető fontosságú feladatkörök, különös tekintettel a statisztikák szerint is gyenge itthoni nyelvtudásra s a csatlakozás idevágó feltételeire. Az alkalmazott nyelvészet nem nélkülözhető véleményem szerint sem a nyelvtanárképzésében. (A „Magyar mint idegen nyelv” szak oktatásáról szóló sorokból kimaradt az, hogy az ELTÉ-n posztgraduális szinten 1982, nappali tagozaton 1994 óta, tehát az országban legrégebben az ELTÉ-n oktatják e szakot.)

Szabari K. tanulmánya (Az Európai Unió és a nyelvek) abból ad ízelítőt, hogy mi vár ránk nyelvi szempontból (= az európai uniós csatlakozást előkészítő, vezénylő szakemberekre, s majdan a fordítók és tolmácsok népes seregére elsősorban). Ha az Unió egyik alapelve gondolunk (a tagállamok hivatalos és munkanyelvei egyenrangúak), akkor ezen nem csodálkozunk. Egyetértéssel idézem a záró sorokat: „Nem a magyar helyett kívánjuk használni az idegen nyelvet, hanem mellette. Nekünk kell biztosítani a magyar nyelv megfelelő fejlődését és nemzetközi jelenlétét is” (58).

Szépe Gy. másik tanulmánya (Az internet-korszak nyelvészete) úttörő fejtegetés nálunk. A számítógépes nyelvezet egyre több egyetemi dolgozat tárgya, s Szépe cikke a bibliográfiák állandó eleme. A tanul-

mány esszészzerű, s a szerző egy-egy kérdéskörrel kapcsolatos ötleteit, véleményét prognózisát tartalmazza. Jó lett volna, ha Szépe részletesebben is kidolgozta volna egy-egy kérdéskörre vonatkozó elképzeléseit. Az oktatással összefüggő kérdésekre külön súlyt fektet. Véleményét, hogy ti. az internet kialakulása nem egy folyamat végét, hanem egy új korszak kezdetét jelenti, bizonyára mindenki osztja.

Terestyéni T. két fontos fölmérés eredményeiről ad tájékoztatást két tanulmányban. Az egyik az írás- és olvasásnélküliségről, a másik a magyarországi idegennyelvtudásról szól. A funkcionális írástudatlanság a magyarországi felnőtt lakosságnak kb. negyedét érintette egy 1985-ös fölmérés szerint. Terestyéni 1995-ös következtetését, hogy ti. egyre mélyül a szakadék a társadalomnak az információs-kommunikációs forradalom követelményeihez alkalmazkodni képes és (különböző okokból) arra képtelen része között – ennek messzemenő társadalmi következményeivel. Ami pedig idegennyelv-tudásunkat illeti: az orosz kivételével (csökkent az ismerete) valamennyi nagyobb nyelv ismerete nőtt (az angolul tudóké 1979–1982 és 1994–1995 között megkétszereződött). A német tartja vezető helyét, de az angol kezd közelíteni hozzá.

Zárásul: ahogy a bevezetőben fogalmaztam, bizakodó várakozással várjuk a sorozat megjelenendő köteteit.

Kiss Jenő

Claire Kramersch

Language and Culture

Oxford University Press, Oxford, 1998

Az Oxford Introductions to Language Study sorozat újabb köteteként megjelent könyv célja, hogy az emberi nyelvvel kapcsolatos multidiszciplináris kutatások egy fontos területét, a nyelv és a kultúra viszonyát a nyelvészeti tanulmányaik elején járó olvasókon túl azok számára is hozzáférhetővé tegye,